

TINEKE DE DANSCHUTTER

Regionale buitenkansen

Wat staat centraal in de geschiedenis van Nederland? Wat is de identiteit van ons land?

Wat verbindt daarbij het heden met het verleden? Wat verbindt Nederland met Europa

en de rest van de wereld? En wat van al deze waardevolle kennis en inzichten

moet via het onderwijs overgedragen worden aan volgende generaties?

Dat zijn de vragen die centraal staan in de canonopdracht die minister Van der Hoeven heeft

verstrekt aan een commissie van wijzen. Erfgoed Actueel pleit voor ruimte voor regionale

canons binnen deze nationale canon.

De canonopdracht volgt uit – hoe kan het ook anders – de discussie over de wenselijkheid van een culturele canon voor het onderwijs. Deze discussie kreeg een extra impuls door een advies van de Onderwijsraad voorjaar 2005. Inmiddels is die discussie uitgemond in de benoeming van prof.dr. Frits van Oostrom tot voorzitter van een canoncommissie. Deze canon moet voor 1 september 2006 zijn samengesteld.

De canon is met nadruk niet alleen voor het primair en voortgezet onderwijs bedoeld. De canon moet maatschappijbreed tot inspiratie dienen. Ook ouders, maatschappelijke en

culturele instellingen, uitgevers en programmamakers voor allerlei media moeten van de canon als oriëntatiekader gebruik kunnen maken.

De minister is ervan overtuigd dat als jongeren in Nederland de kennis van de kern van de canon delen, dit burgerschapsvorming en integratie ten goede zal komen. Daarom zal de kern verplicht worden voor het primair en voortgezet onderwijs met als belangrijkste doel de gedeelde kennis als zelfstandige waarde.¹

De bestelde canon mag zich niet beperken tot Nederland. De (cultuur-) historische kennis over Nederland zal in een internationale, en in het bijzonder een Europese context, geplaatst worden. Bovendien wil de minister dat ook aandacht besteed wordt aan de invloed van niet-Nederlandse culturen op onze cultuur. Ze benadrukt in haar opdrachtbrief dat het hier

niet alleen gaat om feitenkennis, maar dat overzicht en inzicht minstens even belangrijk zijn. De canon geeft naast het vak geschiedenis ook aandacht aan andere gebieden zoals taal en literatuur, kunst, wetenschap, techniek, geografie en geestelijke stromingen.²

Juist door het verkennen van de eigen omgeving en het in een breder perspectief plaatsen daarvan, wakker je historisch besef aan.

Tineke de Danschutter is als projectleider verbonden aan de Stichting Erfgoed Actueel.

De regionale canon

In het blad *Oud Nieuws* van de stichting Erfgoed Actueel van mei 2005 wordt het begrip *regionale canon* voor het onderwijs geïntroduceerd. Een aantal kenners werd gevraagd naar hun opvatting over

regionale canons in het onderwijs. In hun reacties kwamen de kansen die een dergelijke canon biedt om leerlingen meer in contact te brengen met de geschiedenis *van* en het tastbare erfgoed *in* hun eigen omgeving aan bod.

Maar wat verstaan we onder een regionale canon en waarom is die nodig? Daarover zijn diverse opvattingen mogelijk. In Friesland is inmiddels een Friese geschiedenis-canon ontwikkeld voor het onderwijs. Eén van de redenen is dat de discussie over de Nederlandse canon vooral in de randstedelijke kranten wordt gevoerd. Hierdoor is het gevaar aanwezig dat die Nederlandse canon een volstrekt 'Hollandse' zaak wordt. Zeker gezien de tot dusver gepubliceerde bijdragen lijkt er alleen wezenlijke aandacht te zijn voor de geschiedenis van Klein Nederland in de driehoek Alkmaar-Amersfoort-Hoek van Holland.³

Vanuit Erfgoed

Actueel wordt de opvatting gehanteerd dat een regionale canon vooral bijdraagt aan het historisch en cultureel besef

van de leerlingen. Door samenhang aan te brengen tussen mondiale, nationale en regionale ontwikkelingen bevordert je dat leerlingen oog krijgen voor veranderingsprocessen en causale verbanden. Juist door het verkennen van de eigen omgeving en het in een breder perspectief plaatsen daarvan, wakker je historisch besef aan.

Een regionale canon is dus geen samenraapsel van feitjes en namen, of een korte VVV-tour. Een regionale canon draagt bij aan de gemeenschappelijke (of nationale) historische kennis van leerlingen. Door de eigen omgeving te koppelen aan het aanwezige culturele erfgoed in al haar facetten, wordt de kern van de nationale canon aangevuld, verduidelijkt en verdiept.

Het (didactisch) voordeel van deze werkwijze is dat er rekening wordt gehouden met de beleving en leefwereld

van de leerling. Uiteraard is die leefwereld niet vanzelfsprekend geworteld in de huidige woonplaats van een leerling. Het erfgoed van de migrant en immigrant wordt dan ook als onmisbaar beschouwd in de regionale canon. Juist die elementen uit de regionale canon maken inbedding van de nationale canon in wereldhistorisch en Europees perspectief gemakkelijk. Cultureel erfgoed is immers een dynamisch verschijnsel. Er komt niet alleen steeds meer bij, de betekenis van erfgoed verandert ook. Tijd, plaats en focus bepalen de wijze waarop we het erfgoed kunnen bestuderen.

Maria Grever zegt het als volgt in *Oud Nieuws*: 'De nationale canon kan referenties voor erfgoededucatie in de regio bieden, maar ook het omgekeerde geldt: historische feiten en ontwikkelingen in de regio kunnen de blik op de natie en de wereld verbreden'.

Net als de nationale canon is de regionale canon voortdurend in ontwikkeling, geen enkele canon is een gospel.

Inhoudelijk hoeft een regionale canon trouwens geen probleem te zijn, juist op regionaal niveau is er grote kennis van stad en streek aanwezig. Wel is net als een nationale canon een regionale canon voortdurend in ontwikkeling en verandering, geen enkele canon is een gospel.⁴

... en geschiedenisonderwijs

Geschiedenisonderwijs kan veel hebben aan een regionale canon. Om te beginnen kunnen docenten de van bovenaf opgelegde canon op een geheel eigen manier verwerken in het lesprogramma. De eigen regio of stad vormt daarbij het uitgangspunt. Iedere regio kent een structuur van erfgoedinstellingen zoals musea, archieven en monumenten waar vooral de lokale geschiedenis aan bod komt. Daarnaast en vaak daaraan verbonden zijn er de herdenkingen, rituelen, symbolen en verhalen. Docenten worden zo weer wat ze

eigenlijk moeten zijn: ontwerpers van onderwijs dat aansluit bij de belevingswereld van hun leerlingen.

Erfgoedinstellingen zijn van harte bereid om hieraan mee te werken. Veel van deze instellingen zijn zich als gevolg van landelijke politieke ontwikkelingen steeds meer op het onderwijs gaan richten. Publieksbereik en publieksbeleid krijgen sinds een aantal jaren veel aandacht in het beleid van de rijksoverheid en andere overheden. Binnen het Actieplan Cultuurbereik zijn extra gelden geoormerkt (de cultuur- en schoolgeldten) die als stimulans dienen om jongeren meer met kunst en erfgoed in contact te brengen. Om de vraag vanuit het onderwijs extra te bevorderen heeft de landelijke overheid de ckv-bonnen en cultuurvouchers voor scholen uit het voortgezet onderwijs ingevoerd.⁵

Al deze ontwikkelingen hebben geleid tot een zeer toegankelijke sector waarin erfgoedconsulenten leraren wegwijs maken in erfgoedland en er veel ervaring opgedaan wordt met erfgoed in de les.

Het waardevolle aan erfgoed in de les is dat het op velerlei manieren gebruikt kan worden. Binnen erfgoededucatie spreken we van leren

Docenten worden zo weer wat ze eigenlijk moeten zijn: ontwerpers van onderwijs dat aansluit bij de belevingswereld van hun leerlingen.

met, van en over erfgoed.

Erfgoed kan gebruikt worden in de les om bijvoorbeeld leerlingen tastbaar in aanraking te brengen met een gebruiksvoorwerp van vroeger (leren *met* en *van* erfgoed). Maar een les kan ook het erfgoed in de omgeving als doel hebben (leren *over* erfgoed).

Cultureel erfgoed vertelt bovenal een verhaal. Een verhaal dat betekenisvol

Naam		Voorname	Woonplaats (indien anders dan geboorteplaats)	
Cheng		Lip	Groningen	
Geboortedatum		Geboorteplaats		Geboortenummer
1938		Groningen		1
1940		Groningen		2
1942		Groningen		3
1944		Groningen		4
1946		Groningen		5
1948		Groningen		6
1950		Groningen		7
1952		Groningen		8
1954		Groningen		9
1956		Groningen		10
1958		Groningen		11
1960		Groningen		12
1962		Groningen		13
1964		Groningen		14
1966		Groningen		15
1968		Groningen		16
1970		Groningen		17
1972		Groningen		18
1974		Groningen		19
1976		Groningen		20
1978		Groningen		21
1980		Groningen		22
1982		Groningen		23
1984		Groningen		24
1986		Groningen		25
1988		Groningen		26
1990		Groningen		27
1992		Groningen		28
1994		Groningen		29
1996		Groningen		30
1998		Groningen		31
2000		Groningen		32
2002		Groningen		33
2004		Groningen		34
2006		Groningen		35
2008		Groningen		36
2010		Groningen		37
2012		Groningen		38
2014		Groningen		39
2016		Groningen		40
2018		Groningen		41
2020		Groningen		42

Een voorbeeld: www.kleurrijkbuurten.nl

De Folkingestraat in Groningen is voor vele stadsbewoners een waardevolle straat. De vooroorlogse huizen, de kleine winkeltjes met waren van over de hele wereld en de synagoge zijn bepalend voor het straatgezicht. Maar wat er achter de ramen en deuren van deze gebouwen heeft plaatsgevonden weet slechts een enkeling. Reden voor een groep docenten de recente geschiedenis van deze straat als uitgangspunt te nemen voor een vakoverstijgend project: Kleurrijk Buurten. Het werd opgezet als een sectorwerkstuk voor de vakken geschiedenis, aardrijkskunde en economie.

Vanuit de synagoge werd een verzoek neergelegd bij leerlingen te helpen bij het opzetten van een tentoonstelling over de bewoners van de Folkingestraat tussen 1938 en 2002. Enthousiast gingen de leerlingen vanuit de verschillende vakken aan het werk. Ze adopteerden als duo een huis, bezochten de straat en het archief en raadpleegden vele gedigitaliseerde huis- en gezins-

kaarten, adresboeken, krantenartikelen, advertenties en andere bronnen. Per huis werd een verslag gemaakt over de geschiedenis van de bewoning tussen 1938 en 2002 en een specifiek aan het huis gekoppeld thema uit het dagelijks leven in die jaren.

Een pand waarin 2002 een broodjeszaak was gevestigd kreeg bijvoorbeeld het thema 'voedsel'. Daar werden onderwerpen aan verbonden als 'kosjer eten' en 'eten volgens de regels van de islam'.

De leerlingen kwamen erachter dat de Folkingestraat tot 1940 het hart was van een bruisende Joodse buurt. Dat vanaf 1942/1943 met het afvoeren van de Joodse bewoners naar kamp Westerbork en van daaruit naar Polen, het verval intrad. Na de oorlog verpauperde de straat nog verder. Pas in de jaren tachtig herleefde de straat toen de overheid een stads-herstelproject opstartte waardoor de terugkeer van kleine winkeltjes en andere ondernemingen gewaarborgd werd.

De bevindingen van de leerlingen werden op een website bij elkaar gebracht.⁷

Een ander deel van de leerlingen, afkomstig uit de beroepsgerichte sector van het vmbo, ging aan de slag met het opbouwen van de tentoonstelling. Vijftien van de onderzochte huizen werden hiervoor op schaal nagebouwd.

De officiële opening van de tentoonstelling in de synagoge aan de Folkingestraat vond plaats op 28 april 2004 en was een groot succes. Na toespraken door verschillende plaatselijke vnr's en de presentatie van de site, gingen de leerlingen bij de door hun beschreven huizen staan en vertelden belangstellenden over wat zij te weten waren gekomen. Het onpersoonlijke huis waar ze voorheen regelmatig tamelijk onverschillig voorbij kwamen, was voor deze leerlingen gaan leven. Voor sommigen van hen was het zelfs 'hun' huis geworden.⁸

wordt door relaties en verbanden te leggen tussen de verschillende soorten erfgoed. Tussen objecten en verhalen, mensen en objecten, verhalen en mensen. Een nationale en regionale canon biedt erfgoedinstellingen de mogelijkheid om in hun collectie op zoek te gaan naar die bronnen en stukken die meehelpen het verhaal vorm te geven. Voor leraren en leerlingen een unieke kans om de nationale canon in erfgoedinstellingen in de regio in de praktijk te beleven en ervaren!

De erfgoedconsulent is de persoon die bij uitstek kan scholen hierbij helpen. Hij of zij kent zowel het onderwijs als de erfgoedinstellingen en kent ook de geschiedenis van de streek. Hierdoor kan de erfgoedconsulent zowel school als instelling adviseren bij het ontwikkelen van lessen en projecten die regionaal aansluiten bij de verplichte stof van de nationale canon.⁶

Zeker leerlingen in de onderbouw zijn nog erg gericht op hun directe

omgeving. Onderwijs dat de beginnende puber ook de historie van zijn eigen plaats of regio kan aanbieden heeft veel voordelen. De leerling is er nauw bij betrokken, hij herkent bepaalde zaken eerder, er wordt thuis meer over gesproken en de leerling krijgt daardoor meer gelegenheid het aangeboden te verwerken. Leren met erfgoed staat veelal voor actief leren. Leerlingen gaan de school uit, voeren opdrachten uit en creëren zo voor een deel zelf hun eigen leeromgeving en lesstof.

Bovendien is er in de erfgoededucatie ruimschoots ervaring opgedaan met vakoverstijgend werken. Dat vormt voor geschiedenis een uitgelezen kans om in de voor de vernieuwde onderbouw voorgestelde leergebieden als vak herkenbaar te blijven.

Ten slotte

Het is onbekend welke invulling de culturele canon krijgt. Maar gezien de thematiek van 'Kleurrijk Buurten' (mensen van verschillende achtergronden leren met elkaar te leven in één straat en stad), lijkt dit een project dat naadloos in de culturele canon zal passen.

Kortom: het zal niet moeilijk zijn om in de eigen omgeving cultureel erfgoed te vinden dat het verhaal van de nog tot stand te komen culturele canon zal verbreden!

Noten

- 1 Opdrachtbrief Minister aan de commissie van Oostrom.
- 2 Persbericht OCW.
- 3 *Friesch Dagblad* 22 april 2005.
- 4 Michiel Gerding in *Oud Nieuws* 2005-1.
- 5 Ckv-vouchers zijn voor de tweede fase h/vwo; de bonnen voor klas 1-3 vmbo-havo en vwo. Vouchers en bonnen zijn inwisselbaar bij alle culturele instellingen ook erfgoedinstellingen!
- 6 Zie voor een overzicht van deze consulenten www.erfgoedactueel.nl
- 7 www.kleurrijkbuurten.nl
- 8 Het project was een samenwerkingsverband van de Groninger Archieven, het GAVA, het H.N Werkmancollege en het Zernikecollege. De projectleiding berustte bij het Universitair Centrum van de Lerarenopleiding van de Rijksuniversiteit Groningen.

De canon:

bouwstenen – hoekstenen – zwerfkeien

"Wij moeten in de eenentwintigste eeuw worden die we waren, herpakken wat wij in ons dragen ... en zonder schroom of valse schaamte, maar met respect en trots onze identiteit durven over- en uitdragen ..."

Zoiets, zo ongeveer. Het is de wat uit het lood getrokken echo van ons nationale 'wie ik was die ik wil worden'-spel. Een soort eigentijdse mimicry van de rattenvanger van Hamelen, met in de publieke sector wat aspirant fluitisten die zich staan warm te blazen voor de grote tocht.

Hierbij horen ook historische monumenten en pleisterplaatsen: oorden van ontzag, inkeer en wijding, met beelden en voorbeelden.

Zo'n locatie is bij uitstek het door sommigen bepleite nationale historische museum: een schatkamer van vroeger en een lanceerterminal naar straks. Geen kleinigheid zo'n canonic oord: tegelijkertijd tempel en rituele doorgangsruimte.

Thomas von der Dunk heeft er in elk geval een briljante aanzet voor gegeven. Zijn 'museum-ontwerp' beschrijft een indringende performance van architectonisch en postmodern museaal bombardisme. Het biedt aan het verleden een ieder en alles meeslepend theatraal platform... Lees en huiver! Wat nu geen publieksgerichte museum directie nog heeft durven realiseren staat hier al in grootse lijnen beschreven.

De Kleio-redactie deelt met veel plezier mee dat zij, dankzij een sympathiek gebaar van de uitgever, Tien exemplaren van dit museale ontwerp zal uitdelen aan de collega onderwijshistorici die zich in Kleio of op de VGN site, voor 1 september, op een belangwekkende manier, over de historische canon hebben uitgesproken.

Beroep tegen de eervolle oordelen van de jury, Kleio hoofdredacteur Jan van Oudheusden en VGN webmaster Cees Bol, is onmogelijk. Dus wie niet op hun oordeel wil vertrouwen koopt het boekje maar meteen zelf. Dan schrijft u alsnog uw pakkende tekst, bijvoorbeeld voor de VGN website (kijk eens naar de bijdrage van het bestuur in het speciale Canon-forum!).

Wordt u dan alsnog een van de gelukkige bekroonden, dan krijgt u een kostelijk geschenk in huis voor al uw vrienden of kennissen die wel eens wil nalezen waar dat gedoe over geschiedenis nu eigenlijk goed voor is.